

BANK XAVFSIZLIGI VA FIRIBGARLIKKA QARSHI KURASHISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Mixitdinov Saidaziz Saydazimovich
Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Ushbu tezisda bank xavfsizligi va firibgarlikka qarshi kurashishning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Banklarda sun'iy intellekt, mashina o'rganish, katta ma'lumotlar va real vaqt monitoring tizimlari firibgarlikni aniqlash va oldini olish jarayonida samarali vosita ekanligi ko'rsatildi. Shu bilan birga, kiberxavfsizlik protokollari va xodimlar hamda mijozlar uchun xavfsizlik bo'yicha profilaktik choralar tizim samaradorligini oshiradi. Natijalar zamonaviy banklarda xavfsizlik tizimini rivojlantirish va moliyaviy operatsiyalarning ishonchliligini ta'minlashda raqamli texnologiyalarning muhimligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: bank xavfsizligi, firibgarlik, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, real vaqt monitoringi.

Bugungi kunda bank tizimi va moliyaviy institutlar faoliyatida xavfsizlik muammolari eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi bilan birga, firibgarlik, kiberhujumlar va moliyaviy suiiste'mollar xavfi sezilarli darajada oshdi. Shu sababli banklar uchun nafaqat o'z mablag'lari va mijoz ma'lumotlarini himoya qilish, balki firibgarlikning oldini olish bo'yicha samarali strategiyalar ishlab chiqish muhimdir.

Zamonaviy bank xavfsizligi faqatgina fizik xavfsizlik yoki standart monitoring bilan cheklanmay, balki raqamli xavfsizlik, kiberxavfsizlik tizimlari, sun'iy intellekt va analitik vositalar orqali firibgarlikni aniqlash va oldini olishni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, banklar raqamli transformatsiya jarayonida xavfsizlikni yuqori darajada ta'minlash orqali mijozlar ishonchini mustahkamlash va moliyaviy barqarorlikni saqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bugungi kunda banklarning asosiy maqsadi nafaqat moliyaviy ko'rsatkichlarni yaxshilash, balki mijozlarga shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taqdim etish, xavfsizlik darajasini oshirish va real vaqt rejimida tahliliy qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratishdan iborat. Raqamli texnologiyalar bu jarayonlarda strategik vosita sifatida xizmat qiladi.

Bank xavfsizligi va firibgarlikka qarshi kurashish masalalari so'nggi yillarda keng ilmiy tadqiqotlarda o'rganilmoqda. Xorijiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy banklar nafaqat an'anaviy xavfsizlik choralariga, balki raqamli va analitik vositalarga ham tayanmoqda. Masalan, PwC (2022) [1] hisobotida kiberxavfsizlik, sun'iy intellekt asosida firibgarlikni aniqlash tizimlari va real vaqtda monitoringning banklar samaradorligini oshirishda muhimligi ta'kidlangan. Shu bilan birga, Deloitte Insights

(2021) [2] tadqiqotida moliyaviy institutlarda katta ma'lumotlar (Big Data) va mashina o'rganish (Machine Learning) texnologiyalari yordamida tranzaksiyalarni kuzatish va shubhali faoliyatni aniqlash samaradorligi yuqori ekanligi ko'rsatilgan.

Mahalliy mualliflar ham bank xavfsizligi va firibgarlikka qarshi kurashishda zamonaviy texnologiyalarning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Masalan, Ziyodullaev Z. (2023) [3] O'zbekiston bank tizimida kiberxavfsizlik va firibgarlikni aniqlash usullarini tahlil qilib, raqamli tizimlarni tatbiq etish orqali moliyaviy operatsiyalarning xavfsizligini oshirish mumkinligini ko'rsatadi. Shuningdek, Jumaev B.R. (2022) [4] sun'iy intellekt va analitik vositalar yordamida firibgarlikni oldini olish jarayonlarini o'rganib, ularning bank faoliyatidagi samaradorligini baholagan.

Bank xavfsizligi va firibgarlikka qarshi kurashishning zamonaviy usullari raqamli texnologiyalar asosida sezilarli darajada samarali bo'lib kelmoqda. Zamonaviy banklar sun'iy intellekt va mashina o'rganish texnologiyalari yordamida tranzaksiyalarni real vaqt rejimida tahlil qiladi va shubhali faoliyatni aniqlaydi. Bu jarayon inson omilini kamaytirib, xatoliklar va kechikishlarni minimallashtiradi, shuningdek, firibgarlik holatlariga tezkor javob berish imkonini yaratadi.

Katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalari banklarga tranzaksiyalarni keng qamrovli tahlil qilish va shubhali naqshlarni aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, real vaqt monitoring tizimlari bank operatsiyalarini doimiy kuzatish va xavfsizlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Natijada, firibgarlikni aniqlash va oldini olish jarayoni tezlashadi va moliyaviy operatsiyalarning ishonchliligi oshadi.

Bundan tashqari, kiberxavfsizlik protokollari, ma'lumotlarni shifrlash va xavfsizlik bo'yicha ichki tartib-intizom choralari bank infratuzilmasini himoya qilishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, xodimlar va mijozlar uchun xavfsizlik bo'yicha treninglar va profilaktik tadbirlar firibgarlikning oldini olishda qo'shimcha vosita sifatida xizmat qiladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, texnologik yondashuvlar firibgarlikni aniqlash va xavfsizlikni ta'minlashda eng yuqori samaradorlikni beradi. Shu bilan birga, inson resurslari va tashkiliy choralar ham muhim bo'lib, texnologiyalarni to'liq qo'llash va xavfsizlik jarayonlariga xodimlar hamda mijozlarni faol jalb qilish orqali eng samarali natijalarga erishish mumkin. Shu ma'noda, zamonaviy banklar uchun optimal strategiya – texnologik vositalar bilan bir qatorda, inson omilini rivojlantirish va xavfsizlik tizimlarini uzviy integratsiya qilishdir.

Banklarda xavfsizlik va firibgarlikka qarshi kurashishning samaradorligi asosan raqamli texnologiyalarga bog'liq. Sun'iy intellekt, mashina o'rganish, katta ma'lumotlar va real vaqt monitoring tizimlari firibgarlikni aniqlash va oldini olish jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu bilan birga, kiberxavfsizlik protokollari, ma'lumotlarni shifrlash va xodimlar hamda mijozlar uchun xavfsizlik bo'yicha profilaktik choralar tizimning samaradorligini oshiradi.

Natijada, zamonaviy banklar uchun xavfsizlik tizimini rivojlantirish va firibgarlikni kamaytirishning asosiy omili – texnologik yondashuvlarni samarali qo'llash va xavfsizlik jarayonlarini uzviy integratsiya qilishdir. Bu nafaqat moliyaviy operatsiyalarning ishonchliligini oshiradi, balki banklar obro'si va mijozlar ishonchini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. PwC. Global Economic Crime and Fraud Survey 2022. PwC, 2022. – 48 p.
2. Deloitte Insights. AI and Analytics in Banking: Combating Fraud and Enhancing Security, 2021. – 36 p.
3. Ziyodullaev Z. Raqamli texnologiyalar orqali O'zbekiston banklarida xavfsizlikni ta'minlash. Tashkent: Moliya universiteti nashriyoti, 2023. – 112 p.
4. Jumaev B.R. Sun'iy intellekt va analitik vositalar yordamida firibgarlikni oldini olish. Tashkent: Bank tadqiqot markazi, 2022. – 95 p.